

KWAŚNY (138) *ai*

kwaśny (137), **kwaśni** (1); kwaśny : kwaśni *JanNKarKoch* (1 : 1)

-f-, -s- (82), -ś- (51), -fz-, -sz- (5).

a *jasne*.

sup najkwaśni(e)jszy (1).

sg m N kwaśny (18), najkwaśni(e)jszy (1). ◊ *G* kwaśn(e)go (4). ◊ *A* kwaśny (1). ◊ *L* kwaśnym (5).
◊ *f N* kwaśną (4), kwaśn(a) (7). ◊ *G* kwaśn(e)j (10). ◊ *D* kwaśn(e)j (1). ◊ *A* kwaśną (3). ◊ *I* kwaśną (3).
◊ *n N* kwaśn(e) (18). ◊ *G* kwaśn(e)go (8). ◊ *A* kwaśn(e) (4). ◊ *I* kwaśn(e)m *FalZioł* (3), kwaśnym (1)
SienLek. ◊ *L* kwaśnym (1). ◊ *pl N subst* kwaśné (22); -é (1), -(e) (21). ◊ *G* kwaśnych (14), kwaśnych
(1); -ych : -ech *FalZioł* (10 : 1; III 23c). ◊ *A subst* kwaśn(e) (4). ◊ *I n* kwaśn(e)mi (2). ◊ *L* kwaśnych (3).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

Przymiotnik od „kwas”:

1. O *cierpkim, charakterystycznym dla octu i niedojrzałych owoców smaku; austerus* *BarBydg, Murm, Mymer*¹, *Calep; acidus* *Mącz, Cn; acerbus* *Vulg; peracerbus* *Calep* (96) : *BartBydg* 17; *PIgwy* fą rozmagite/ Iedny fą flodkie/ drugie takiego smaku iako lefne iabłka niedozrzałe, A drugie fą maiące w łobie cirpność/ Czwarte fą kwałne *FalZioł* III 13c; *IAbłko* *Citrowe* ma [...] w poźrodku wodność kwałną. *FalZioł* III 19d; *Wielbłędzi* w kwałnych ziołach fie kochaią *FalZioł* IV 7b; *chczefzli* iuchę kwałną wczynić: możefz/ iabłkiem *Pomorańczowem*/ albo winem kwałnem/ albo *Limonijami*, albo iabłki kwałnemi/ wonnemi *FalZioł* V 68, I 107d, II 3a, III 21b, 22a, 23a (24); *lekarze* piżą, iż kwałne rzeczy wyłufzaią. *Gorzłkie* grzeiąc rozłtapiaią *GlabGad* C6v, C5, I5; *Leop Sap* 4/5; *Mącz* 2b [2 r.], 271d; *SienLek* 9, 42, 63, 94, 105; *GórnDworz* I; *Calag* 403a; *Austerus* – *Srog*, *czierpki* kwałzny. *Calep* 118a, 774a.

W przeciwstawieniu: »słodki ... kwaśny« (15): *Słodkie* rzeczy nie fluzą w mor/ ale kwałne węczey fluzą. *FalZioł* V 64v, I 85a, III 13c, 20c, d [2 r.], 21a (11); *GlabGad* 15 [2 r.]; *SienLek* 13, 94.

W charakterystycznych połączeniach: *granat kwaśny* (-a, -e) (4), *jabłko* (8), *owoc* (3), *pigwa* (2), *pokarm*, *pomagranatum* (5), *potrawa* (2), *rzecz* (18), *żurawina* (2).

Wyrażenia: »kwaśna cierpność« (2): *Grułzki* *kamienifthe*/ kwałney *cierpności*/ po obiedzie maią być iedzony *FalZioł* III 23d, III 13d.

»smak kwaśny« [*szyk* 3 : 3] (6): *Wifnie* *czarne*. [...] fą smaku kwałnego *FalZioł* III 21b, I 107d, III 20c; *Czemu* kwałny smak czyni dobre pobudzenie kn iedzeniu. *GlabGad* C7, C6v, C7.

»kwaśne wino« = *vinum austerum* *BartBydg, Murm, Mymer*¹; *vinum acidum a. omphacinum* *Mącz* [*szyk* 8 : 3] (11); *BartBydg* 170b [2 r.]; *Murm* 165; *Mymer*¹ 41 v; (*nagł*) *Vinum agrefte*. *Wino* *płone*. (-) [...] *AGreft* iefł wino kwałne kthore wycifną z gron niezrzałech/ po tim wytłoczywłzy dadzą na flończu ftać iżby fie zgęłtnęło *FalZioł* I 155c, V 64, 64v, 68; *Mącz* 2b, 263d; *SienLek* 99.

Zestawienie: »woda kwaśna« = *rodzaj wody mineralnej* [*szyk* 2 : 1] (3): *W Niemcóch* w *Heilpoganie* náyduie fye wodá kwaśna/ którey to ludzie do roznych potrzeb wżywać zwykli *Oczko* 4, 4v, 8.

Szeregi: »kwaśny, (a, albo) ci(e)rpniący« (4): *Wiele* a *częfłte* iadanie iabłek zwłafzcza *khwałnych*/ á *cirpniących*/ *gotowa* przyczyna ku przyfciu łamania *FalZioł* III 23c, III 23c, V 19a; *SienLek* 4v.

»kwaśny i occiany« (1): przyczyna nie łącznego rodzenia/ iedzenie brzemienny paniey [...] kwaśnych y oczciany pokarmow, ktore íciřkaią żyły *FalZioł* V 18a.

»kwaśny, (a) przykry« = *omphacinus Mącz* (2): *Mącz* 263d; ciało cienczy [...] wracánie/ pořt/ kwaśne á przykre potráwy y fuche/ pićie nie řłodkie. *SienLek* 5.

W przén (3) : A czo theż zárzucią drugie piřmo [...] Y tego nie rozumieją. Potrzebá to docźić dáley. [...] A tákże tho owoc zły ieřt/ kwaśny y brzydki/ ćirpnąca tarnká. *SarnUzn* H4; nas z ofobliwey łářki řwey nie zápomniał/ á narod nář obrář/ y to leśne drzewo/ kwaśne iábłká rodzące [!]/ w pień řłodkiego korzeniá Syná řwego wřzczepić [...] nie zániechał. *SkarŻyw* 26.

Szereg: »kwaśny i ćirpnący« (1): O iákoż tho ieřt brzydki owocz á práwie grono winá onego płonnego á kwaśnego y ćirpnącego. Ná koniec widziemy co s tego vrořło/ iákie záiątrzenie ieřt w tych ludziach *Sarn Uzn* IH5v.

Przen (5) :

a) *Niezadowolony, niechętny; tristis Cn* (3) : kiedy owo ktho wřzetcźnie wda řie w rzecz s řwym pánem [...] pan [...] ieřli odpowie/ tedy s kwaśną pořtawą/ a bárzo nierad. *GórnDworz* K8v.

W przeciwstawieniu: »wesoły ... kwaśny« (1): czyli wdźięcznym okiem poyrzał: twarzy ieřli wesołey/ czyli kwaśney był [*vultu sereno an turbido*]? *ModrzBaz* 56v.

Wyrażenie: »kwaśnej twarzy« = *constricta fronte Cn* [*szyk 1 : 1*] (2): *ModrzBaz* 56v; nie bądźcieřz iáko obłudnicy řmętnymi (*marg*) řmutney, ábo kwasney twarzy [*obtristati PolAnt*]. (–) *WujNT Matth* 6/16.

b) *Nieprzyjemny; brzydki* (1) :

Szereg: »obrzydły a kwaśny« (1): řłońce ku źimie řie řkłánia/ á ziemię zdzieráiąc z niey kwiecie/ řiřth/ y trawę/ czyni obrzydłą/ a kwaśną *GórnDworz* H6.

c) *Niesmaczny* (1) :

Wyrażenie: »kwaśny obiad« = *nieprzyjemne przeżycie; tu: o sądzie Boskim* (1): Co Pan każe muřf řię řtać Muřfřić kaźdy aby nierad Iechać naten quařny obiad. *RejKup* v3v.

a. *W funkcji rzeczownika* »kwaśne«: *kwaśna potrawa* (4) :

W przeciwstawieniach: »kwaśne ... rzecz řłodka (2), řłodkie, řłodkość« (4): im więczy kwařnego pożywamy tim řie więczy chęć mnoży ku iedzeniu, gdyź řłodkie rzeczy dla napełniania chęć oddalaią. *GlabGad* I5; nigdy obyad dobry być nie może bez octu/ przydayąc mu tho/ iż ku řłodkosci trzebá nyekyedy kwařnego. *GliczKsiąź* F8v, F8v; złe przy dobrym/ białe przy czarnym/ řłodkie przy kwařnym/ łatwiey y lepiej rozeznąć y wybrąć człowiek może. *ReszPrz* 34.

2. *O smaku i zapachu wywołanym fermentacją; zakwaszony, skwaśniały; fermentatus Mącz* (40) : *FalZioł* V 42v; *KrowObr* 78; wino řtháre ieřt á kwaśne/ a nie godźi řie twemu przyrodzeniu. *HistRzym* 112v, 113v; przez ony ořm dni [*przed Paschą*] niewidác było nic kwařnego powřzyřtkich gránicách Żydowřkich *SkarJedn* 248; rad iadał potráwy treřne/ tákże teź rzadko pijał piwo dobre/ iedno gorzkie/ kwaśne/ na ořtátek y mętné *WerGořc* 242.

W przeciwstawieniu: »przasny ... kwaśny« (1): názwáł Láćinniki Heretyki Azymity/ iż wprzářnym a nie w kwařnym chlebie ofiáruię *SkarJedn* 244.

Przysłowie: Acz lię maczie oco fwarzyć Qwałzne piwo ffoba warzyć. Ale fcyryp toć radzę mało *RejKup* d8.

Wyrażenia: »kwaśny [= *zaczyniony zakwasem*] chleb« = *panis fermentatus Mącz* [szyk 7 : 1] (8): *Mącz* 121c; Smiełz to twierdzić/ ifz kwaśny chleb był/ w ktorym Pan Apoštołom fwoim táiemnicę ciááá fwego na wieczery zoftáwił? *SkarJedn* 247, 244, 272, 274, 345; *SkarŻyw* 456 [2 r.].

»ciasto kwaśne« = *zakwas; fermentum, zyme Mącz* [szyk 2 : 1] (3): *Mącz* [513]b; Weźmi ciááá kwáśnego/ á zmiełzay z wodką miętkową/ y z octem twárdym *SienLek* 97v, 125v.

»kwaśna flegma« (1): [*grzyby*] w kwaśną flegmę á w grubą fie obracaią *FalZioł* 56c.

»kapusta kwaśna [= *kiszona*]« [szyk 8 : 4] (12): Na ogień piekielny. Wodka z kwaśney kapufty (w ktorey kapufty kwafzą) kwas zdzieże wczýn z thego plałtr *FalZioł* V 108v, V 18a, 19a, 94v; Czemu kapušta zwłafzczą kwaśna trzezwi pijanego człowieka *GlabGad* I3, I3, K6v, K7v; *SienLek* 2v, 9v; Cefarz wfzyłtkie pułmifki z ftołu fwego^o przed nowego Cefárzá nośić każe a on wolałby był kwaśną kápuftę álbo rzodkiew. *WerGość* 246, 242; [Kápuftá wtzepach kwaśnia. Ein kraut fawer kraut. *Wokabul* 1539 X8v].

»kwaśne mleko« = *oxygala Mącz* [szyk 2 : 2] (4): *MiechGlab* 22; v nich [na dworze wielkiego kniazia moskiewkiego] zówždy ná Stole ieft [sól a pieprz]/ tákiefz oczet: mleko kwaśne/ ogorki y fliwy folone w kubkoch *BielKron* 435; *Mącz* 271d; *SienLek* 101v.

»kwaśne (-a) (wy)rzyganie, zgaga« [szyk 3 : 2] (3 : 2): *FalZioł* *2; Z kąd pochodzi kwaśna zgaga to ieft kwaśne wyrzyganie. *GlabGad* K5v, K5v, K6.

Szereg: »(tak) przasny, (jako, abo, to jest nie) kwaśny«(4): ták wprzałnym iáko w kwaśnym chlebie/ poświęcony Sákráment przenaświéłczy być może *SkarJedn* 274, 272, 345; Sákráment fwoy fprawuią [...] w przálnym/ to ieft/ nie w kwaśnym chlebie. *SkarŻyw* 456. [*Ponadto w przeciwstawieniu 1 r.*].

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (2) : Q řadko/ abo nigdi nieużiwamy/ iako tu kwaśny/ abo qwaśni. *JanNKarKoch* F2.

Synonimy: 1. *cierpki, kisły, occiany, ocetny.*

Cf **KWASZONY, [KWAŚNOJUCHY], NIEKWAŚNY**